

Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave so sídlom v Bratislave
Kostolná 1, P.O. Box 173, Bratislava, 814 99
prof. ThLic. Miloš Lichner, SJ, D.Th.

Oponentský posudok
habilitačnej práce Mgr. Róberta Horku, PhD.

Venancius Fortunátus: Život svätého Martina

Latinská kresťanská literatúra má svoj začiatok v roku 197 – 200 rokov pred *Vita Martini* – v troch kľúčových dielach Tertuliána: *Ad martyras*, *Ad nationes* a *Apologeticum*. Dve napomenutia mučeníkom a pohanom a jedna obhajoba kresťanstva, ktorá obraňovala a opisovala kresťanstvo, ako aj jeho právo na existenciu. Tri diela vášnivého zápasu, ktorých bojovný tón sa často objavuje v diele Sulpcia Severa.

Svet 4. až 6. storočia je nielen pútavý, ale nás stavia pred mnohé závažné vedecké otázky. Katolícka cirkev nadobudnutou slobodou veľa získala, ale aj veľa stratila. V tomto období nachádzame aj významné osobnosti, ktoré podstatne určili vývoj Cirkvi: Ambróz, Hieronym, Augustín, Hilár z Poitiers – všetko významní spisovatelia a teológovia, rétori. K nim radíme aj Martina z Tours, ktorého znalosť Písma chváli jeho prvý životopisec Sulpicius Severus, hoci nemáme zachovaný ani jeden text od Martina a aj v Sulpiciovom životopise máme zachované iba tri Martinove výroky, a to s diablom.

Martin z Tours bol a ostáva pútavou osobnosťou, ktorá dodnes vzbudzuje záujem odborníkov: môžeme spomenúť asi najvýznamnejšieho „martinológa“ prof. Jacquesa Fontaine, ktorý sa mu dlhodobo venoval, a Martin z Tours upútal pozornosť aj mladého slovenského patrológa a latinistu Róberta Horku.

Živo si spomínam na náš výlet spred niečo vyše dvoch rokov do Raveny, ktorý je spomenutý v úvode práce a ktorý poslúžil autorovi ako skvelé „entrée“. V Ravene sme hovorili o našich martinovských prekladoch. Ja som si vybral Sulpcia Severa a habilitantovo básnické nadanie ho priviedlo k postave Venancia Fortunata a jeho spracovaniu životopisu svätého Martina z Tours.

Postava Venancia Fortunata patrí k menej známym, a teda menej spracovaným postavám ranocirkevných autorov. Habilitant sa v predkladanej práci podujal na náročnú, svojím spôsobom bádateľskú a pre naše teologické poznanie veľmi prínosnú prácu – preložiť

a prebásniť Venanciovo dielo a v obsiahlej úvodnej štúdií analyzovať dielo v kontexte jeho doby.

Máme teda už na Slovensku dva Martinove životopisy, čo v porovnaní so susednými krajinami nás posúva v prístupnosti a v poznaní ranocirkevnej literatúry dopredu. Toto konštatovanie len doplníme známym faktom o veľkej úcte Martina na Slovensku, ako to zdokumentovali v *Katalógu patrocínií* prof. Judák a prof. Poláčik. Svätý Martin a svätý Mikuláš, najmä v chrámoch na Spiši, kde sú znázorňovaní spolu, tak poukazujú na stret latinského a východného duchovného sveta.

Vedecké výstupy habilitanta z oblasti patristiky sú známe svojou kvalitou a precíznosťou, a preto aj pozvanie k tejto oponentúre bolo pre mňa profesionálnou radosťou.

Publikovaná práca s názvom *Venancius Fortunátus: Život svätého Martina* je systematicky rozdelená do týchto častí: po poznámke autora a skratkách nasleduje samostatná štúdia s názvom *Svätý Martin a jeho trojjediný život*, za ktorým nadväzuje edičná poznámka a preklad diela spomenutého Venancia Fortunata.

V úvode autor príliehavo načrtáva vznik a vývoj úcty ku svätému Martinovi, aby následne zdôvodnil svoje triptychové videnie Martina (s. 21).

Zdôvodňuje tiež správne vynechanie chronologických údajov, ktoré už boli spracované v inej štúdií (s. 22), čím získava cenný literárny priestor na rozvoj ďalších myšlienok. Habilitant sa venoval trom základným martinológom, a to Sulpiciovi, Pavlínovi a Fortunatovi (s. 35).

Čo sa týka prvého životopisca, rád podotýkam, že habilitantovo kontextuálne spracovanie Sulpicia Severa je exaktné. Dovolím si však pozastaviť sa pri autorovom argumente zo s. 28, podľa ktorého bol Sulpiciov Život Martina „posledným apelom na rímsku aristokraciu ako možno posledný pokus prostredníctvom pravej *virtus* zachrániť rímsky svet a spôsob jeho života.“ Pripomeniem, že nebol posledným, pretože môžeme spomenúť Hieronyma, ktorý Júliu Eustachiu povzbudzoval, aby sa naučila svätej pýche, mala by si uvedomiť, že je lepšia ako ostatné kresťanky (*disce in hac parte superbiam sanctam, scito te illis esse meliorem*¹). A hoci by Pelagius a Julian z Eklanu nikdy neschválili takúto reč, aj oni, tak ako Hieronym, sa obracali na rímskych aristokratov a povzbudzovali ich, aby sa stali duchovnou elitou, a to na základe svojho aristokratického pôvodu.

V ďalšej časti habilitant správne uchopil a kontextovo analyzoval ďalšieho martinológa, Paulína z Petrikordie, ktorý v hexametroch ponúkol zveršovaný preklad Severovho prozaického diela života svätého Martina (s. 30-35.50).

¹ HIERONYMUS: *ep.* 22,16, *CSEL* 54, s. 163.

Ako tretiemu sa potom náš habilitant venuje Venanciovi Fortunatovi, ktorý napísal iba štyri spevy, zatiaľ čo vyššie spomenutý Pavlín ich potreboval šesť. Vedecká exaktnosť spracovania Venanciovho života neuberá nič pútavosti čítania, čím pripomínam habilitantovu schopnosť podať vedecké fakty pútavou formou (s. 35-45).

Následne sa autor venuje analýze Fortunatovej básne. S habilitantovým spracovaním podobných a rozdielnych pohľadov medzi Pavlínom a Fortunatom možno iba súhlasiť (s. 45-58).

Tu by som si dovoľil doplniť habilitantove uzávery jemným náznakom poslednej trojice a tou je priateľstvo medzi Gregorom z Tours, na požiadanie ktorého napísal Fortunatus dielo a Radegundou. Fortunat totiž aplikoval na jej životopis poznatky z písania Martinovho života, až má čitateľ dojem, že tak ako Martin je vykreslený ako nasledovník Krista. Radegunda sa tak stáva imitátorkou Martina. Tento predpoklad nám dokladá aj list 7 biskupov Radegunde, ktorý nám uchoval Gregor z Tours v diele *Historia Francorum*: (*Veríme, že Martin viedol tvoje putovanie, aby tvoj šťastný prísľub ti pomohol uskutočniť príklady toho, ktorého kroky si nasledovala*).²

Enumerácia literatúry, s ktorou autor pracuje, ako aj samotný spôsob využívania textov poukazuje na vynikajúcu orientáciu autora v dielach a precíznu teologickú reflexiu, ktorá má svoje naplnenia aj v spracovaní poznámkového aparátu. Citovanie diel je presné, miestami by však bolo na mieste vymedzenie sa habilitanta voči citovaným autorom.

Formálna stránka práce

Autor pracuje odborným štýlom, precízne formuluje svoje myšlienky. Práca je štylisticky zvládnutá na veľmi dobrej úrovni, čo platí aj o jej celkovej úprave. Preklad sa číta veľmi dobre a dovoľím si vyzdvihnúť habilitantovu schopnosť nielen pochopiť a preložiť, ale prebásniť náročný latinský text.

Dovoľím si iba pripomenúť, že by som uvítal, keby dielo bolo bývalo vyšlo bilingválne, teda nielen v slovenskom preklade, ale aj s pôvodným latinským textom. Takýmto spôsobom by mohlo byť lepšie využité vo vyučovacom procese. Podobne si myslím, že by bolo bývalo lepšie, keby autor zjednotil úvodnú „poznámku autora“ s edičnou poznámkou v úvode. Podobne aj čo sa týka skratiek, myslím si, že nie je najlepším riešením spájať oficiálne skratky

² *Historia Francorum* 9,39, s. 395: „quare tibi ducem credimus itineris extetisse (Martinum), ut cuius es secuta uestigia, felici uoto compleas et exempla.“

s autorovými skratkami, text by istotne nič netratil, keby namiesto „Tert.“ bol „Tertullianus“.

Vytkol by som však absenciu členenia textu. Úvodná monografická štúdia je v podstate jednoliatym textom bez kapitol a podkapitol, iba s jemným naznačením prechodu do ďalšej časti.

Na s. 60 habilitant v texte píše, citujem: „Pri prekladaní sme cítili potrebu doplniť text poznámkami.“ Ide o nadbytočnú poznámku, nakoľko dielo takého druhu si nutne žiada vedecký poznámkový aparát.

Podobne na s. 61 v preklade sprievodného listu biskupovi Gregorovi chýba preklad gréckych slov.

Otázky do diskusie

1. Viacerí biskupi boli v tom období mnísi: Augustín, Martin z Tours a ďalší..., kláštory sa tak stávali miestami, odkiaľ boli dobrovoľne a omnoho častejšie nedobrovoľne braní mnísi za biskupov. Biskupom sa zakazovalo unášať schopných klerikov z dôvodu obohatenia vlastnej diecézy (Kartágo v 345, 5 kánon a neskôr v Kartágu v septembri 401). V tomto období začínajú vyberať, niekedy unášať kandidátov spomedzi mníchov (*codex Theodosianus* 16,2,32 z rokov 429 – 438) – po istom čase sa tento zvyk unášania začína objavovať aj v Hispánii, Galii a Germánii. V tomto kontexte píše Ján Kassián v diele *De institutis coenobiorum* 11,18, ktoré podstatne ovplyvnilo svätého Benedikta z Nursie, a tým aj vývoj západného mníšstva, a pripomína nariadenie egyptskej tradície, ktorá hovorí: „*Mních musí unikať zo všetkých síl pred ženami a biskupmi.*“ Z toho dôvodu musel napríklad v roku 411 riešiť Augustín násilie páchané na Pinianovi, ktorého chceli násilne prinútiť prijať vysviacku – veriaci totiž oceňovali tak jeho čnosť, ako aj bohatstvo (*ep.* 124-126). Bolo totiž zvykom, že biskup venoval časť svojho majetku diecéze – to využívali najmä chudobné diecézy.

Ako habilitant vníma túto monastizáciu západného kresťanstva?

2. Od Sulpiciovho životopisu svätého Martina až ku svätému Gregorovi Veľkému badáme minimálne v latinskom kresťanstve narastajúci záujem o zázraky a ich využitie v pastorácii Božieho ľudu, čo v podstate naznačuje určité opúšťanie intelektuálnej teológie, ako ju poznáme v dielach Augustína alebo Leva Veľkého.

Ako habilitant chápe a vysvetľuje tento vývoj smerom k žánru zázrakov v literárnej tvorbe?

3. Spomenul som vyššie záver posledného spevu (s. 136: verše: 703-706), ktorý naznačuje, že Fortunatus písal, aby bol čítaný vo svojej talianskej vlasti najexaktnejšími vzdelancami v oblasti poézie, akoby si chcel takto získať renomé, ktoré by siahalo až ku Konštantinopolskému dvoru. To by nás priviedlo k myšlienke o dvojitej dedikácii diela.

Ako habilitant vníma túto možnosť dvojitej dedikácie Fortunatovho diela?

4. Závery vedeckých publikácií zvyknú niekedy naznačiť nové otázky, ktoré vzniknú počas písania práce ako možné smerovania ďalšieho bádania...

Čo Vám priniesla táto práca? Kam Vás posunula? Otvorila Vám nové otázky, ktorým sa chcete venovať, alebo je to už viac-menej skončená, uzavretá téma?

Konečný úsudok

Autor práce Mgr. Róbert Horka, PhD. sa preukázal vynikajúcou znalosťou dejín patristického myslenia a zvlášť myslenia Venancia Fortunata. Habilitačná práca vypovedá o solídnej a dobrej príprave autora na ďalšiu systematickú a samostatnú didakticko-akademickú prácu v oblasti patristiky, zvlášť v prekladoch z pôvodných jazykov. Predkladaná habilitačná práca je aktuálna a je pevne zasadená v medzinárodnom patristickom vedeckom svete.

Som preto veľmi rád, že predkladaná habilitačná práca vyšla aj v knižnej forme a teším sa na ďalšie práce nášho habilitanta.

Týmto činí zadosť požiadavkám habilitačného procesu a dáva solídny základ Vedeckej rade Rímskokatolíckej Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, aby habilitačné konanie pokračovalo.

„Oponent odporúča pokračovať v konaní pre vymenovanie Mgr. Róberta Horku, PhD. docentom pre odbor teológie.“

Bratislava, 28. december 2019

prof. ThLic. Miloš Lichner, SJ, D.Th.